

SZINDBÁD ÉPPEN ÁTSUHANT

Ősszel jött, fehér bolyhos kabátban, valószínűtlenül nyurgán, arcán a sóvár nyugtalanság és a szomorúság fény-árnyékával. Sose látott addig ilyen kóbor álomalakot a váradi indóház. A konflis tisztelettel nézett elegáns disznóbőr útitáskájára, a Lloyd kávéház pincére grófi ivadékot sejtett az ismeretlen idegenben. Honnan tudhatták volna, hogy a táskában a csipkés szélű frakk-ingeiken kívül alig lapul valami józan polgári holmi, hogy a „gróf“ egy megesett nyíregyházi cselédlány-anyának meg a köz- és váltóügyvéd apának pár héttel előbb törvényesített frigyéből származik? Laszky Árminék kiadóhivatalában aznap este az új korrektor érkezésére vártak. Hogy el ne tévedjen a „nagyvároshoz“ nem szokott ifjú, elküldték eléje a Szabadság nagyreményű, de annál kisebb termetű titánját, Nagy Endrét, vezesse szerény utakon, terelje arrafelé, ahol jutányosan kaphat ebédre főzeléket, feltéttel, s ahol ha elszakad az inge, olcsón vásárolhat másikat. A kirendelt kalauz elképedve vette tudomásul: az új kollega nemcsak hogy három fejjel magasabb nála, nemcsak hogy divatos sárga gumitalpú cipőt visel, kétlovas batárban hajtat a Széchenyi téren bérelt hónaposszobába, hanem eleve elhárítja a gyámkodást. Maga akar menni. Maga akar ismerkedni a várossal. A maga módján. Ezek után Laszky úron volt a sor, hogy még jobban elképedjen ezen az éjszakán, amikor neki kellett kiváltania az újonnan érkezettet a Lloyd főpincéretől.

1895. szeptember vége volt. A fehérbe burkolt garabonciás: Krúdy Gyula. Jóformán még gyerekember. Be sem töltötte a tizenhét évet. Alig, hogy megszerezte az érettségi bizonyítványt. De már megívta első pár-baját. De már megjelent (egy év alatt) 90 novellája. A koraérettek sietős tempójában indul, szabálytalan szabályossággal bejárni az író útját — siker, kiábrándulás, népszerűség, üldöztetés, elismerés, gürcös gond, mindhalálig való szigorú munka útját. Író akar lenni, mert ez látszik az egyetlen pályának, ahol fantáziáját nem kényszeríti araszolásra a szokás, az illem, az ingatag közrend, meg a képmutatás. Hogy hatalmas életvágy feszül ebben a fantáziában, akkor még csak féktelenségei által szerzett tudomást róla közvetlen környezete. De a siheder ember pennájának párját ritkító termékenysége azért idejében felkeltette a lapszerkesztők figyelmét. Halász Lajos, a Szabadság segédszerkesztője is így fedezhette fel, s hívta Váradra, hogy (pár évvel megelőzve Ady Endrét) az akkor már javában tolláskodó peceparti Párizshoz édesgesse az ígéretes fiatal szárnyakat. Nem sikerült. A fehér, puha bolyhos kabát kemény sorsot hordozott magával, idomulni, simulni, alkalmazkodni nem tudót. Hiába mentették fel kollégái a korrektori kötelességektől, hogy írhasson, hiába vezették be a korabeli tekintélyes közintézmények falai közé bennfentesnek, hiába dicsérgették a Kispipa olcsó hosszúlépéseit és a városiasodásra készülő utcák, terek születő terveit, a tőke látványos magakelletése

épp úgy nem tudta megbabonázni, mint a Bazár-szoros déli korzóján a váradi szépek. Járt-kelt a városban, de idegen maradt számára.

Szindbád készülődött benne örök bolyongásra, de még nem jött el az első állomás, ahol megáll majd, hárfazengésű mondatokkal eljátszani az elkésett lovag, az utolsó gavallér haláltánc-idilljét. Itt még csak a száguldás vágya ejti meg, testi alakjában egy mén hátán nyargaló lovarnő képében. A piactéren épp a Lloyd kávéházzal szemben (a Sas-palota helyén) van kifeszítve a Henry vándorcirkusz ponyvasátora, benne az igazgató lánya a porond primadonnája, nádszállkarcsúra fűzött lovaglóruhában, cilinderkalapban. Hozzá még nem szólhatott andalító mesehangokon, tizenhétéves volt, túl közel a meséktől való elrugaszzkodás szilaj mozdulatához, s távol még a pihenők vágyától. A szerelem-kikötők akkor még nem ígézték, de már várta a vörös postakocsi kürtjelét, ami a bomlott váradi éjszakából kiszólítja, hogy múlt és jelen összeálmodásából megragadhassa az időt. Váradon megfoghatatlan Krúdynam az idő. Ledolgozza 70 koronás fizetését, riportokkal, tárcákkal, cikkekkel, kritikákkal, még korrigálással is, de kétségbeesetten panaszkodik: „mióta itt vagyok a pakfon városban, azóta végképp elsüllyedtem. Meg fogok halni hamar... El kell mennem Váradról.“ Harminc év múlva, mikor már hetven regény áll az író mögött, mikor a kalandos postakocsit, hol bundaszagú, hol majoránna illatú sok szép utazásoknak tanúját, nők mosolyának és könnyének okozóját készülnek udvar sarkába taszítani, mikor Szindbád már fáradt, de fáradtan is megírja a napi 16—20 oldalt — azt írja róla Kárpáti Aurél: „az Idő költője. Az idő múlását szinte fizikai intenzitással érzi és érezteti. Az óra ingája leng minden sora mögött.“

Es mégis, Szindbádnak nincs kora. Úgy halad át utazásainak állomásain, hogy mint a mindent megbocsátó kedves asszonyok, nem ott időzésének óráit érzékeljük, hanem az emlékét. 1896 májusában, mikor Váradról elment, harsogó, nyílt tavasz volt. A pakfon városban észre sem vették, hogy Szindbád éppen átsuhant.